

IV

– – – – –
Tág a nagy határ,
ahol én szomjazva járok.
Szókutyáim szerényen kullognak utánam.
Körülöttem sziszegve lobog az idő mécsese:
sír.
Eszembe jut egy sír.

Kert végi dűlőkre hó-barázdákat
rakott a szél.
S rájuk hullott az éj,
mint szegény szív.

Mezítelen én-lelkem.
Hol a tisztaság fénye,
amibe takaródzon?
Vadszőlős tornácunkról
hull a piros levél.

– – – – –

(Őz-lábad)

Abban az évben, a nyár elején mostohaanyám újból gyermeket várt. A gyermek meg is jött rendes időre, nem is egy, hanem kettő. Már nem is emlékszem pontosan, de úgy gondolom, mind a kettő fiú volt. Ez már a második eset mostohaanyámnál, hogy ikreket szült. Azonban a szülésnél a bábaasszony hibájából valami történt, mert mostohaanyám csak nem akart lábra kapni. Feküdt az ágyban és sóhajtozott: „Mi lesz velem?”

Orvost hívtak, azonban baja nem javult. Augusztus közepe felé már annyira elgyengült, hogy alig tudott felkelni. Szeptember elsején, mikor indultam Kolozsvárra, sírva búcsúzott:

– Engem már nem látsz többet, Jani – mondta –, én meghalok.

Szeme megtelt könnyel. Vigasztaltam, hogy ne féljen, meg fog gyógyulni. De ő csak rázta szomorúan a fejét.

– Bárcsak az Isten a két gyermeket venné el hamarabb, ne maradjanak itt a nyakatokon nyúgnek, bosszúságnak – sóhajtotta. – Mit fogtok velük csinálni?

Apámra újból nehéz napok vártak. A mezőt és a boltot egyszerre nem tudta intézni. Ha a mezőre ment, a boltot be kellett zárnia, ha meg a boltot vezette, a mezei munka maradt el.

Milyen jó volna, ha most itthon volna Jani – gondolta szomorúan –, ő elvezetné szépen a boltot, és menne minden szépen, rendben.

Én igazat adtam apámnak, és sajnáltam is nagyon. De nem tehettem semmit.

Mikor láttam a szobában a nagybeteg asszonyt s mellette a bölcsőben a két vergődő gyermeket, összeszorult a szívem.

Eszembe jutott, hányan feküdtek már abban a bölcsőben, és hányan haltak meg. Ez a két gyermek is meg fog halni. Meg fog halni, mint ahogy mostohaanyámnak minden eddigi gyermeke meghalt Mártonon kívül. Csak azt nem lehetett tudni, hogy mikor.

Újból három halál és három temetés árnya lebegett a ház felett.

Szomorú szívvel indultam el Kolozsvárra, csak azt vártam, mikor jön a halált jelentő levél. Minden postaosztásnál megremegtem, ha nevemet hallottam kiabálni. Nem sokat kellett várnom.

Szeptember közepén ott is volt apám levele. Csak néhány mondatot idézek belőle: „Szegény anyádat hosszas szenvedés után tegnapelőtt eltemettük, az Isten nyugtassa meg őt és minket, szomorodott szívűeket vigasztaljon. Jó és hűséges élettárs volt. Most nem tudom, mi lesz a két kicsi árva féreggel, se élők, se halók... Bárcsak minél hamarább venné el őket a Fennvaló... Ha nem életre adta, vigye a halálba! Ne kínozza tovább!” – És így tovább.

Én a levéllel hátramentem az internátus kertjébe az orgonabokrok közé, és ahol senki se látott, titokban elsi-rattam szegény anyám. A halálesetről Lazin kívül nem is szóltam senkinek. Az élet ment tovább. Másnapra készülni kellett, nehéz óráink voltak. Magam elé tettem a könyvet, de szemem előtt táncoltak a sorok.

Hogy mikor halt meg a két kicsi testvérkém, apám meg sem írta. Karácsonykor tudtam meg, mikor hazamentem vakációra.

Otthon karácsonykor más meglepetés is várt. Apám újból megnősült, most már harmadszor. Újból nem várta meg a gyászév leteltét. „Az élet parancsol” – mondta. De most legalább várt pár hónapot, nem mint az én édesanyámnál.

Egy Bíró Sári nevű leányt vett feleségül.

Bíró Sáriék az Újszeren laktak, magas kőházban. Négyen voltak testvérek, három leány és egy legény. A legény volt a legnagyobb, viszont a lányok között Sári volt a legidősebb.

Sári azelőtt való évben jött haza szolgálatból. Mert apácai szokás szerint a lány, akármilyen jómódú is volt, férjhezmenetel előtt legalább egy évre beállott szolgálatra Brassóba, hogy megtanuljon főzni, tésztákat csinálni, és megszokja a házirendet. Apámnak a választása azért esett Sárira, mert tudta, hogy Sáriban rendes, okos és szorgalmas feleségre tesz szert, akinek a „betanításával” nem kell sokat vesződnie. Sárinak viszont tetszett, hogy jól rendezett lakásba kerül, ahol minden megvan. Van gazdaság, van bolt is. A korkülönbség sem volt olyan szédítően nagy. Apám 46 éves volt, Sári a harminc felé közeledett.

Mégis nehezen szoktak össze. Kezdetben sokat veszekedtek, civódtak, míg kiismerték egymás szokásait. Néha egy-egy pof is leperdült. Apám túl szigorú volt. Nagy rendet és pontosságot kívánt mindenfelől. Sáriban megvoltak a jó tulajdonságok, de nehezen adta be derekát. Szorgalmas volt és takarékos. Hajnalban kelt. Mire a mezőre kellett menni, már ki volt sülvé a kenyér a kemencében. Csak a bolt vezetéséhez nem értett. Nem volt érzéke, vagy unta a vevőkkel való bíbelődést? Sokat pirongatta ezért apám Sárít. De nem használt semmi beszéd. A bolt kezdett már nem jövedelmezni, néha még ráfizetés is mutatkozott. Pár év múlva apám fel is hagyott a bolttal, belefáradt ő is, megunta a sok oktatást és a ráfizetést.

Azonkívül megindult Sárinál is a gyermekáldás. Majdnem minden évben egy gyermek. De ezek már életrevalóbbak voltak, szépen nőttek és fejlődtek. Nyaranta, mikor a képzőből hazamentem vakációra, új és új arcokat találtam. Ha apám összeszámolta a gyermekeket a három feleségétől, már a húsz körül tartottunk. És a húszból milyen kevés volt az élő. Anyámtól csak én maradtam egyedül, igaz,

neki nem is volt több gyermeke. A második feleségtől is csak egy maradt életben a tizennégy közül. Sári pedig rövid idő alatt már a negyedik gyermeknél tartott, mind életerősek, egészségesek, szívósak.

Szorgalmasan tanultam a képzőben, hogy el ne veszítsem az ingyenességet. Apám újólá tudomásomra hozta, hogy csak addig tanulhatok, amíg ingyenes leszek. Nem is tudom, miért volt apám ilyen makacs taníttatással kapcsolatban, mert ha az utóbbi években érték is csapások, mégsem volt éppen olyan anyagi helyzetben, hogy ne tudott volna áldozni értem, ha muszáj. Ösztönözni, sarkallni akart?... Erre nem volt szükség. Tanultam én magamtól is. Az igazság az, hogy nem akart pénzt kiadni. Sajnálta a pénzt „kidobni” olyan távoli célokért, mint a taníttatás. Az volt az elve: mindenki álljon meg a saját lábán. Pedig engem szeretett, éreztem. Szeretett és becsült – legjobban az összes testvéreim közül. És büszke is volt reám. De aztán én is megkutyáltam magam. Nem kértem tőle semmit, még ha adni akart valamit, azt is visszautasítottam:

– Hagyja, apám, megveszem a saját pénzemből.

Meg akartam mutatni, hogy meg tudok „állani a magam lábán”. Mindig volt annyi magántanítványom, hogy azok jövedelméből zsebpénzeltem és ruházkodtam.

A tanulás volt a fő gondom, és én tanultam. Tanulni pedig könnyű dolog volt. Szép volt. Ó, milyen jó volt! Mindig újabb és újabb ismereteket szerezni. Minden tantárgyat szerettem, de legjobban az irodalmat és a történelmet. Később a lélektan, logikát és a földrajzot. A lélektan újdonságaival és titokzatosságaival hatott rám. A logika megtanított rendszeresen gondolkozni. A földrajz kitért előttem a világot. Magam elé tettem a térképet, és utaztam hegyen-völgyön át. Bejártam a messze, ismeretlen vüágokat. Áthajóztam a tengeren, kikötöttem a Csendes-óceán egyik szigetén. Csónakkal végigmentem az Amazonon és a Mississippin. Ó, mennyi boldog óráim volt!

Hát a történelem! Fiatal, lelkes tanár, Lux Gyula tanította. Az események szemem előtt zajlottak le. Ó, mennyi évszámmal tömtem meg fejem. De könnyen ragadt meg minden bennem: a Stuartok, Karolingok kora, a népván-

dorlás, a százéves háború, a francia forradalom és Napóleon dicsőséges évei – minden könnyű volt nekem.

És az irodalom!

A képző első két évében az irodalmat Gerencsér István tanította. A harmadik és negyedik évben pedig Sarudy igazgató. Az előbbi lobogó, színes előadásaival kigyújtotta gyermeki fantáziámat, Sarudy pedig higgadt, nyugodt elemzésével rámutatott az irodalmi művekben rejtőzködő szépségekre. Szétboncolta a sorokat, kiemelte a képeket, lehatolt az alkotó lélek mélyébe, ahol a *mű* születik... Lassan haladtunk végig az anyagon. A *Bánk bán* 8–10 sorával egy órát is eltöltöttünk.

Hobbyja volt az „éposz” szó. Nem tűrte, hogy valaki az époszt eposznak mondja.

– Megmondtam, fiam, az nem eposz, hanem éposz!

Nehéz, kínos, gyötrelmesen szép volt az órája.

Ugyancsak így emlékszem vissza Molnár Oszkár, egy alacsony, majdnem törpe emberke óráira. Ő a lélektant és a logikát tanította. Ezeken az órákon kellett aztán igazán gondolkozni. Mindenkitől megfeszített figyelmet és részvételt kívánt. A tanulókkal hámozgatta ki az eredményt, ahová jutni akart. Az ilyen órák után kifáradt aggyal, de jóleső érzéssel vágytunk a tízperces szünetre, hogy felfrissüljünk kissé.